COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

www.viitorul.org

Împreună pentru performanțe în guvernarea locală 2020–2022

15 ani de performanțe și istorii de succes

Programul bunelor practici
ale Autorităţilor Publice Locale din Moldova

Ce este
Programul Bunelor Practici?

Programul Bunelor Practici ale Autorităţilor Publice Locale din Moldova reprezintă o iniţiativă naţională lansată în anul 2005 de către Consiliul Europei şi este implementat de către Institutul pentru Dezvoltare şi Iniţiative Sociale (IDIS) „Viitorul”.

Programul Bunelor Practici are scopul de a identifica şi disemina iniţiative inovative şi eficiente din administraţia publică locală din Republica Moldova, precum şi a face cunoscute experienţa şi rezultatele remarcabile ale autorităţilor şi instituţiilor publice locale din ţară. Programul Bunelor Practici ale Autorităţilor Locale din Moldova promovează bunele practici şi proiectele de succes care au înregistrat un impact semnificativ asupra comunităţii şi a populaţiei acesteia.

Fiind un demers realizat pentru cunoaşterea şi recunoaşterea performanţei de la nivelul administraţiei publice locale din Republica Moldova, competiţia se finalizează cu premierea celor mai bune practici în cadrul Ceremoniei Naţionale de Premiere şi diseminarea acestora la nivel naţional printr-o Antologie a celor mai bune practici.

În perioada 2005 – 2021, peste 450 de comunităţi din Republica Moldova şi-au împărtăşit bunele practici care au fost publicate în zece antologii, iar practicile de succes au devenit subiectul a nouă filme documentare distribuite în rândul reprezentanţilor autorităţilor publice din toată ţara.

A învăţa din bunele practici este cea mai bună practică de învăţare. Sunt peste tot, mai ales în Republica Moldova primari şi colectivităţi care inovează, care aduc soluţii noi la probleme comune pentru a îmbunătăţi viaţa cetăţenilor.

Daniel POPESCU
şeful Departamentului Guvernare democratică, Consiliul Europei

---

Scopul nostru comun este să construim comunităţi locale puternice şi din acest motiv, considerăm că este deosebit de important să învăţăm din bunele practici, să nu se piardă ideile valoroase şi să continuăm să le cunoaştem, recunoaştem şi aplicăm.

Ana-Maria VEVERIŢA
coordonatoarea Programului Bunelor Practici

Bunele practici își extrag esența din experiența bogată ale comunităților performante, din realizările frumoase ale cetățenilor la nivel local, din dorința și ambiția primarilor, consilierilor și funcționarilor publici de-a schimba lucrurile spre bine și a implementa proiecte importante pentru dezvoltarea comunitară. Sute de comunități ne fac mândri prin ceea ca reușesc, prin ceea cum se dezvoltă în continuare. Realizările comunităților locale din Republica Moldova ne inspiră și ne fac să sperăm la o țară mai europeană, mai prosperă și mai frumoasă.

Liubomir CHIRIAC
director executiv, IDIS „Viitorul”

Programul Bunelor Practici este un exemplu bun, demn de urmat și de replicat. Acest program descoperă foarte multe inițiative; descoperă oameni care, prin sacrificiu și dedicație aduc schimbări în comunitățile locale și servicii mai bune pentru cetățeni. Tot respectul, toată recunoștința și prețuirea pentru stimații colegi și cei implicați în dezvoltarea locală.

Tatiana Badan
președintele Congresului Autorităților Locale din Moldova (CALM)

Reprezentanții administrațiilor publice locale care participă la Programul Bunelor Practici au oportunitatea de a se inspira și a implementa în localitățile lor modele reușite și performante. În acest fel, guvernarea locală va deveni mai eficientă, iar calitatea vieții cetățenilor se va îmbunătăți vizibil.

O bună practică la nivel local înseamnă istorii de succes, parteneriate și inovație, iar Programul Bunelor Practici urmărește, în acest sens, să asigure durabilitatea acestor inițiative prin schimbul de cunoștințe, abilități și experiențe.

Buna practică nu trebuie înțeleasă ca o dovadă a existenței unei „reguli de aur”, adică o soluție generală, care poate fi aplicată imediat în altă parte. Într-adevăr, ceea ce produce rezultate excelente într-o localitate poate să nu fie aplicabilă în alta, sau ar putea să nu ducă la astfel de rezultate pozitive. Cu toate acestea, este esențial de a învăța din experiența altora și de a partaja informații, în scopul de a veni cu soluții creative și inovative.

Obiectivele
Programului Bunelor Practici

- Aprecierea şi promovarea autorităţilor publice locale cu cele mai bune performanţe în domeniile – cheie ale activităţii administraţiei publice locale.
- Creşterea standardelor la nivelul administraţiei publice locale prin identificarea şi recunoaşterea practicilor de succes şi inovatoare.
- Dezvoltarea unor servicii publice mai bune, a unor standarde ridicate de prestare a serviciilor şi a unui management îmbunătăţit la nivel local.
- Consolidarea autonomiei locale şi încurajarea iniţiativei la nivel local.
- Promovarea cooperării şi consolidării teritoriale a unităţilor administrativ-teritoriale.
- Împărtăşirea ideilor la nivelul autorităţilor administraţiei publice cu privire la modul în care acestea ar putea încuraja bunele practici.
- Crearea şi dezvoltarea reţelei naţionale a liderilor locali.
- Consolidarea relaţiei cu administraţia publică centrală în vederea susţinerii iniţiativelor la nivel local.

Obiectivele care se urmăresc prin realizarea competiţiei celor mai bune practici din ediţia curentă:

1. Creşterea nivelului de responsabilizare administrativă prin identificarea şi promovarea politicilor, mecanismelor şi practicilor de transparenţă.
2. Dezvoltarea durabilă a localităţilor prin implicare, solidaritatea şi sprijinul comunităţii locale şi al diasporei la gestionarea crizei provocate de războiul din Ucraina.
3. Cunoaşterea şi promovarea tradiţiilor autentice moldoveneşti.
4. Îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă a cetăţenilor şi revitalizarea comunităţilor locale prin modernizarea infrastructurii publice de utilităţi şi a serviciilor publice.

CELE 12 PRINCIPII DE BUNĂ GUVERNANȚĂ ALE CONSILIULUI EUROPEI

În 2008, Consiliul Europei a adoptat Strategia pentru inovare și bună guvernare la nivel local, inclusiv cele 12 principii ale bunei guvernări democratice. Acestea includ valori fundamentale precum conduita etică, statul de drept, eficiența și eficacitatea, transparență, management financiar solid și responsabilitate. Utilizarea acestor principi ca punct de referință poate ajuta autoritățile publice la orice nivel să măsoare și să îmbunătățească calitatea guvernării lor și să îmbunătățească furnizarea de servicii către cetățeni.

Eticheta europeană de excelență în guvernanță (ELoGE) reprezintă recunoașterea acordată de către Consiliul Europei autorităților publice, o distincție internațională prin care se recunoaște nivelul ridicat de bună guvernanță, în conformitate cu standardele de referință ale Consiliului Europei. ELoGE se bazează pe autoevaluarea municipalităților de către oficialii locali, consilierii aleși și cetățeni. Prin asumarea angajamentului de a aplica criteriul de referință, municipalitățile sunt de acord să își măsoare performanța în raport cu fiecare dintre cele 12 principii. Practic, în cadrul acestui program, Consiliul Europei evaluează activitatea administrațiilor publice locale, ghidându-se după cele 12 principii:

1. PARTICIPAREA CETĂȚENILOR, DESFĂȘURAREA CORECTĂ A ALEGERILOR ȘI REPREZENTAREA

- Alegerile locale sunt desfășurate în mod liber și corect, nefraudulos și în conformitate cu standardele internaționale și cadrul legislativ național.
- Cetățenii sunt în centrul activității publice, fiind implicați în moduri clar definite la viața publică de la nivel local.
- Toate persoanele (bărbați sau femei) au un cuvânt de spus în procesul decizional, fie în mod direct, fie prin intermediul unor organisme legitime care le reprezintă interesele. Această participare amplă are la bază libertatea de exprimare, de adunare/întrunire și de asociere.
- Toate vocile, inclusiv ale celor mai puțin privilegiați și a celor vulnerabili sunt luate în considerare în procesul decizional, inclusiv în ceea ce privește alocarea resurselor.

- Întotdeauna există o încercare corectă de mediere între interesele legitime foarte variate şi obţinerea unui consens privind stabilirea celor mai bune interese ale întregii comunităţi, precum şi modalitatea de realizare a acestora.
- Deciziile sunt luate în conformitate cu dorinţa majoritară, în timp ce drepturile si interesele legitime ale celor puţini sunt respectate.

2. RECEPTIVITATE

- Obiectivele, regulile, structurile şi procedurile sunt adaptate aşteptărilor şi nevoilor legitime ale cetăţenilor.
- Serviciile publice sunt livrate, iar solicitările şi plângerile sunt soluţionate într-un interval de timp rezonabil.

3. EFICIENŢĂ ŞI EFICACITATE

- Rezultatele au atins obiectivele stabilite.
- Utilizarea optimă a resurselor disponibile.
- Sistemele de management al performanţei fac posibilă evaluarea şi evidenţierea eficienţei şi eficacităţii serviciilor.
- Auditurile sunt efectuate la intervale regulate pentru a evalua şi îmbunătăţi performanţa.

4. DESCHIDERE ŞI TRANSPARENŢĂ

- Deciziile sunt luate şi puse în aplicare, în conformitate cu reguli şi reglementări.
- Există acces public la toate informaţiile care nu sunt clasificate din motive foarte clare prevăzute de lege (cum ar fi protecţia datelor cu caracter personal sau cu privire la asigurarea corectitudinii procedurilor de achiziţii).
- Informaţii privind deciziile, implementarea politicilor şi rezultatele sunt puse la dispoziţia publicului, astfel încât să îi permită acestuia să urmărească în mod eficient şi să contribuie la activitatea autorităţii locale.

5. STAT DE DREPT

- Autoritatea administraţiei publice locale respectă legea şi hotărârile judecătoreşti.
- Regulile şi reglementările se adoptă în conformitate cu procedurile prevăzute de lege şi se aplică în mod imparţial.

6. COMPORTAMENT ETIC

- Bunul public este pus înaintea intereselor individuale.
- Există măsuri eficiente de prevenire și combatere a tuturor formelor de corupție.
- Conflictele de interese sunt declarate în timp util, iar persoanele implicate trebuie să se abțină să ia parte la deciziile respective (acelea pentru care ar putea apărea un conflict de interese).

7. CAPACITATE ȘI COMPETENȚĂ

- Abilitățile profesionale ale celor care asigură guvernarea sunt menținute și îmbunătățite continuu pentru a-și îmbunătăți rezulatele și impactul.
- Funcționarii publici sunt motivați să își îmbunătățească continuu performanța.
- Sunt create și utilizate metode și proceduri practice în scopul îmbunătățirii abilităților și a potențialului resursei umane pentru produce rezultate mai bune.

8. INOVARE ȘI DESCHIDERE CĂTRE NOUTATE

- Se caută soluții noi și eficiente la probleme și se profită de metodele moderne de furnizare a serviciilor.
- Există disponibilitatea de a pilota și de a experimenta programe noi și de a învăța din experiența altora.
- Se creează un climat favorabil schimbării în interesul obținerii unor rezultate mai bune.

9. SUSTENABILITATE ȘI ORIENTARE PE TERMEN LUNG

- Nevoile generațiilor viitoare sunt luate în considerare în politice actuale.
- Se ține cont în mod constant de sustenabilitatea comunității. Deciziile se străduiesc să internalizeze toate costurile și să nu transfere probleme și tensiuni, fie ele de mediu, structurale, financiare și economice sau sociale, pentru generațiile viitoare.
- Există o perspectivă largă și pe termen lung asupra viitorului comunității locale și o cunoaștere a ceea ce este necesar pentru o asemenea dezvoltare.
- Există o înțelegere a aspectelor complexe istorice, culturale și sociale, pe care se întemeiază sustenabilitatea și orientarea pe termen lung.

10. MANAGEMENT FINANCIAR SOLID

- Tarifele (taxele) nu depăşesc costurile serviciilor furnizate şi nu reduc cererea privind furnizarea serviciilor în mod excesiv, mai ales în cazul serviciilor publice importante (esenţiale).
- Principiul prudenţei este atent respectat în managementul financiar, inclusiv în contractarea şi utilizarea împrumuturilor, estimarea resurselor necesare, a veniturilor şi rezervelor, precum şi în utilizarea unor venituri.
- Se întocmesc bugete multi-anuale, cu consultare publică.
- Riscurile sunt estimate şi gestionate corespunzător, inclusiv prin publicare şi bugetului consolidat iar, în cazul parteneriatelor public-privat, prin împărţirea realistă a riscurilor.
- Autoritatea publică locală participă la acorduri/înţelegeri privind solidaritatea intercomunitară, împărţirea echitabilă a sarcinilor, beneficiilor şi reducerii riscurilor (cooperare interinstituţională şi atitudine reciprocă în privinţa riscurilor).

11. DREPTURILE OMULUI, DIVERSITATEA CULTURALĂ ŞI COEZIUNEA SOCIALĂ

- În sfera de influenţă a autorităţii locale, drepturile omului sunt respectate, protejate şi implementate, iar discriminarea pe orice motiv este combătută.
- Diversitatea culturală este tratată ca un atu şi se depun eforturi continue pentru a se asigura că toţi au o miză în comunitatea locală, că se identifică cu acesta şi nu se simt excluşi.
- Se promovează coeziunea socială şi integrarea zonelor defavorizate.
- Accesul la serviciile de bază este asigurat, în special pentru categoriile cele mai defavorizate ale populaţiei.

12. RESPONSABILITATE

- Toţi factorii de decizie, colectivi şi individuali îşi asumă responsabilitatea pentru deciziile lor.
- Deciziile sunt raportate, explicate şi pot fi sancţionate.
- Există remedii eficiente împotriva administrării defectuoase şi împotriva acţiunilor autorităţilor locale care încalcă drepturile civile.

Echipa
Programului Bunelor Practici

Programul Bunelor Practici ale Autorităţilor Publice Locale din Moldova este implementat de următoarea echipă:

- **Consiliul Europei** asigură suportul financiar pentru buna desfăşurare a programului.
- **Institutul pentru Dezvoltare şi Iniţiative Sociale (IDIS) „Viitorul”** este responsabil pentru implementarea administrativă şi logistică a programului.
- **Coordonatorul de proiect,** în numele Anei – Maria Veverița coordonează implementarea cu succes a Programului şi susţine Grupul Coordonator.
- **Grupul Coordonator** are rolul de a monitoriza şi evalua implementarea Programului Bunelor Practici, cât şi a supraveghea evaluarea şi selectarea celor mai bune practici ale autorităţilor publice locale. Din componenţa Grupului Coordonator fac parte reprezentanţi ai asociaţiilor de primari, ai Guvernului Republicii Moldova, a autorităţilor locale şi ai partenerilor de dezvoltare.
- **Panelul de experţi,** constituit din Anatol Moldovan, Liubomir Chiriac şi Vlad Catlabuga oferă suport cu privire la domeniile – cheie ale Programului Bunelor Practici.

Secțiunile de aplicare

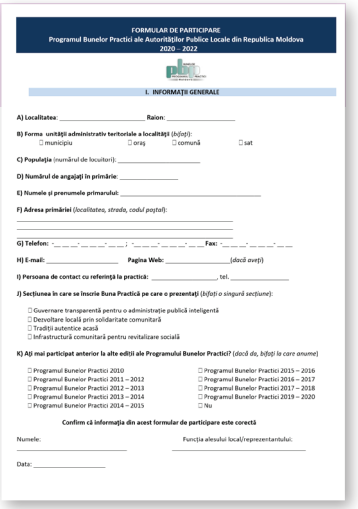

FORMULAR DE PARTICIPARE
Programul Bunelor Practici ale Autorităților Publice Locale din Republica Moldova
2020 – 2022

I. INFORMAȚII GENERALE

A) Localitatea: _____ **Raion:** _____

B) Forma unității administrativ teritoriale a localității *(bifați)*:
☐ municipiu ☐ oraș ☐ comună ☐ sat

C) Populația (numărul de locuitori): _____

D) Numărul de angajați în primărie: _____

E) Numele și prenumele primarului: _____

F) Adresa primăriei *(localitatea, strada, codul poștal)*:
_____
_____

G) Telefon: _____ ; _____ **Fax:** _____

H) E-mail: _____ **Pagina Web:** _____ *(dacă aveți)*

I) Persoana de contact cu referință la practică: _____, tel. _____

J) Secțiunea în care se înscrie Buna Practică pe care o prezentați *(bifați o singură secțiune)*:

☐ Guvernare transparentă pentru o administrație publică inteligentă
☐ Dezvoltare locală prin solidaritate comunitară
☐ Tradiții autentice acasă
☐ Infrastructură comunitară pentru revitalizare socială

K) Ați mai participat anterior la alte ediții ale Programului Bunelor Practici? *(dacă da, bifați la care anume)*

☐ Programul Bunelor Practici 2010
☐ Programul Bunelor Practici 2011 – 2012
☐ Programul Bunelor Practici 2012 – 2013
☐ Programul Bunelor Practici 2013 – 2014
☐ Programul Bunelor Practici 2014 – 2015
☐ Programul Bunelor Practici 2015 – 2016
☐ Programul Bunelor Practici 2016 – 2017
☐ Programul Bunelor Practici 2017 – 2018
☐ Programul Bunelor Practici 2019 – 2020
☐ Nu

Confirm că informația din acest formular de participare este corectă

Numele: _____ Funcția alesului local/reprezentantului: _____

Data: _____

Subiectele competiției actuale abordează guvernanța democratică și digitalizarea serviciilor, bunele practici ale autorităților locale din Republica Moldova de susținere a refugiaților din Ucraina, promovarea tradițiilor autentice, eficiența energetică durabilă, dar și servicii publice de calitate, cu impact semnificativ asupra comunităților locale.

Astfel, *formularele de participare* la concursul pentru statutul celei mai bune practici pot fi depuse la următoarele patru secțiuni:

1 GUVERNARE TRANSPARENTĂ PENTRU O ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ INTELIGENTĂ

Transparența și participarea cetățenilor sunt instrumente-cheie în dezvoltarea unei bune guvernări. Ambele contribuie la crearea condițiilor necesare pentru ca cetățenii să înțeleagă și să evalueze deciziile pe care guvernul le ia în numele acestora, cât și pentru a garanta că propriile nevoi și opinii sunt luate în considerare în cadrul procesului de luare a deciziilor. Transparența și participarea efectivă contribuie la crearea condițiilor pentru sporirea încrederii. Și nu în ultimul rând, acestea ajută guvernul să utilizeze abilitățile și experiența cetățenilor pentru a facilita o mai bună luare a deciziilor și furnizarea unor servicii sociale mai eficiente.

Transparența activității instituțiilor publice și justificarea cheltuirii resurselor publice **reprezintă fundamentul atât pentru creșterea încrederii cetățenilor în administrația publică, cât și pentru modernizarea serviciilor publice**. Cetățenii își doresc să fie informați cu privire la utilizarea banului public, să fie implicați în procesul de decizie pentru a contribui la bunul mers al socie-

tății, iar instituțiile și autoritățile publice trebuie să aibă o atitudine pro-activă și să vină în sprijinul nevoilor acestora. Fie că este vorba de cultivarea unui dialog constant sau de optimizarea practicii dialogului social, atât față în față cât și online, deschiderea sistemului decizional pentru cetățeni trebuie să fie prioritate pe agenda autorităților publice.

> 55,3% *din cetățenii Republicii Moldova au încredere în primărie.*
>
> *Sursa:* Barometrul Opiniei Publice, iunie 2021

O administrație publică inteligentă este o administrație care utilizează tehnologiile de informare și comunicare pentru a spori eficiența operațională, a împărtăși informații cu publicul și a îmbunătăți atât calitatea serviciilor guvernamentale, cât și bunăstarea cetățenilor. Pentru a face față acestor provocări, orașele, municipiile, satele și comunele inteligente trebuie să elaboreze politici și strategii de dezvoltare pentru a oferi cetățenilor servicii publice eficiente. Iar prin soluții „smart" (inteligente), localitățile din Republica Moldova își pot stimula inovația și performanța.

Potrivit strategiei „Moldova 2030", o funcționare eficientă a instituțiilor statului, într-un mod transparent și centrate pe cetățean influențează direct asupra încrederii cetățeanului în stat și asupra identificării cu acesta. Prin urmare, **administrația publică din țară trebuie să fie eficientă, transparentă și credibilă** la toate nivelele, inclusiv la nivel teritorial, unde descentralizarea și activitatea administrației locale trebuie să fie în serviciul cetățeanului.

Primăria municipiului Cahul, Primăria municipiului Bălți și Primăria orașului Cimișlia au avut, în anul 2020, cea mai transparentă activitate și au fost cele mai deschise la solicitările cetățenilor. Consiliul raional Strășeni, cel de la Criuleni, dar și cel de la Fălești, dintre toate autoritățile publice locale (APL) de nivelul II, au fost, în 2020, cele mai transparente în activitatea lor și cele mai deschise față de cetățeni.

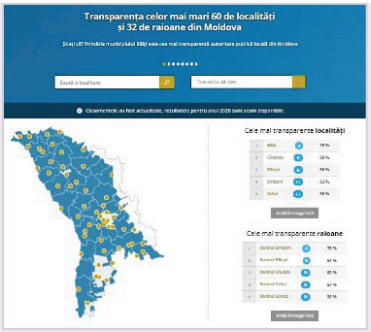

Astfel, Primăria municipiului Cahul a avut în 2020 un nivel de transparență și deschidere de 76,99%, Primăria municipiului Bălți – 73,15%, Primăria orașului Cimișlia – 57,23%, Primăria orașului Fălești – 57,11%, iar Primăria municipiului Ungheni – 52,58%. Dintre autoritățile publice de nivelul II, Consiliul raional Strășeni a ocupat locul de frunte, realizând 66,97% a indicatorilor de transparență, Consiliul raional Criuleni – 64,78%, Consiliul raional Fălești – 63,73%, Consiliul raional Cimișlia – 57,17%, iar Consiliul raional Ungheni – 56,81%.

Raportul de monitorizare: *Transparența autorităților administrației publice locale din Republica Moldova în anul 2020, IDIS „Viitorul", 2021*

Orice autoritate publică se poate înscrie în competiţie cu unul sau mai multe cazuri de bună practică pe această tematică, în cazul în care a demarat/desfăşurat acţiuni care au condus la implementarea unor metode şi practici de dialog şi de consultare administraţie-cetăţeni, prin aplicarea corespunzătoare a unor practici şi mecanisme decizionale, în acord cu principiile privind transparenţa decizională şi bugetară, eficienţa şi eficacitatea instituţiilor/autorităţilor publice în vederea satisfacerii unui interes general, cum ar fi:

1. *acţiuni de promovare a transparenţei;*
2. *utilizarea noilor tehnologii pentru a consolida actul de guvernare şi dialogul cu cetăţenii;*
3. *practici de stimulare a participării cetăţenilor la viaţa publică;*
4. *măsuri de asigurare a transparenţei, informarea şi consultarea publică;*
5. *practici instituţionale de implicare a cetăţenilor în adoptarea deciziilor de interes public.*

Guvernare transparentă, participativă şi responsabilă

Vorbim de guvernare deschisă acolo unde activitatea unei administraţii publice poate fi înţeleasă de cetăţeni. Cu alte cuvinte, cetăţenii ar trebui să aibă posibilitatea de a urmări discuţiile şi realizările autorităţilor publice şi de a solicita informaţii cu caracter public. La rândul lor, autorităţile publice locale trebuie să faciliteze accesul la informaţiile lor, punându-le la dispoziţia publicului prin intermediul sistemelor de date deschise.

De asemenea, guvernarea deschisă sporeşte participarea cetăţenilor atât în ce priveşte lucrările administraţiilor lor, cât şi spaţiul civic.

Alături de transparenţă şi participare, responsabilizarea reprezintă a treia caracteristică esenţială a unei guvernări deschise. O caracteristică de bază a democraţiei este faptul că publicul ar trebui să aibă posibilitatea de a trage la răspundere autorităţile publice pentru acţiunile lor. Asumarea responsabilităţii pentru acţiunile proprii poate fi încurajată prin mijloace interne, precum codurile de etică, sau externe, inclusiv monitorizarea din partea societăţii civile.

Aceste trei principii ale guvernării deschise: transparenţa, participarea şi responsabilizarea pot fi şi trebuie să fie aplicate în cazul funcţiilor principale ale administraţiei publice locale şi anume bugetarea, contractarea formularea de politici şi acordarea de servicii. În acest sens, autorităţile publice locale din Moldova au responsabilitatea de a:

- publica documente şi informaţii publice relevante, cum ar fi cele legate de bugetul local, serviciile publice la care au dreptul cetăţenii etc.;
- facilita accesul la date inteligibile, pentru uzul publicului şi sectorului privat;
- susţine procesele de consultare publică şi a implica toţi actorii relevanţi în promovarea transparenţei şi guvernării deschise;
- sensibiliza publicul cu privire la importanţa societăţii civile în abordarea problemelor de corupţie şi risipă în cadrul administraţiei publice locale;
- susţine implementarea şi monitorizarea eficace a măsurilor de asigurare a transparenţei la nivel local.

Încrederea pe care cetățenii o au în administrația publică este deosebit de importantă, deoarece legitimează și conferă stabilitate. Cu cât cetățenii au încredere mai mare în integritatea proceselor politice, administrative și legale, cu atât vor fi mai implicați și mai deschiși să accepte rezultatele procesului administrativ. **Creșterea încrederii cetățenilor în procesul administrativ trebuie să fie o preocupare de bază a administrației publice locale.** Experiențele pozitive ale cetățenilor în relația cu administrația publică locală sunt un efect al deschiderii, accesibilității și responsivității administrației publice. Orice tip de interacțiune cu administrația publică influențează percepția cetățenilor despre calitatea managementului public, încrederea, competența, benevolența, onestitatea și predictibilitatea instituțiilor publice.

Așadar, **cetățenii au dreptul de a dezbate deciziile și proiectele locale, de a se implica în formularea acestora și de a se opune prin mijloace democratice inițiativelor luate la nivel de comunitate**. Libertatea asocierii și cea a opiniei trebuie să fie asigurate constant, utilizarea acestor practici reprezentând un angajament pentru existența transparenței și a drepturilor civile.

Dezvoltarea unor mecanisme de comunicare directă, orientată spre cetățean, care să contribuie la transparența instituțională și la posibilitatea implicării cetățenilor în procesul de luare a deciziilor, conduce, în mod cert, la îmbunătățirea relației dintre administrația publică și principalii săi beneficiari, cetățenii.

Digitalizarea guvernării locale

Transformarea digitală a autorităților publice nu mai reprezintă de multă vreme o opțiune, ci o obligație și necesitate, pe care o întâlnim sub diferite noțiuni, cum ar fi administrație publică digitală sau digitalizată, administrație digitală, guvernanță digitală, e-guvernanță, sau e-guvernare.

Digitalizarea presupune definirea, dezvoltarea și implementarea unor medii și instrumente digitale cu impact strategic, combinate cu automatizarea proceselor, utilizarea inteligentă a datelor și informațiilor, precum și noi experiențe sociale în mediul online pentru cetățeni. Tehnologia și transformarea digitală reprezintă

o oportunitate pentru ca administrația publică digitală să îmbunătățească și să dezvolte într-o manieră pozitivă relația pe care cetățenii o au cu administrația publică.

Obiectivul strategic al digitalizării administrației publice este acela de a transforma relația dintre administrația publică și societate pentru ca cetățenii să perceapă actul administrativ ca fiind responsiv, accesibil, transparent, responsabil, participativ, eficient și eficace. Transformarea digitală a administrației publice locale reprezintă suportul pentru deciziile publice și administrative și pentru promovarea directă a e-democrației participative. Această perspectivă are rolul de a revitaliza încrederea în procesul administrativ prin transparență, responsabilitate și co-crearea contextelor în care se regăsesc cetățenii.

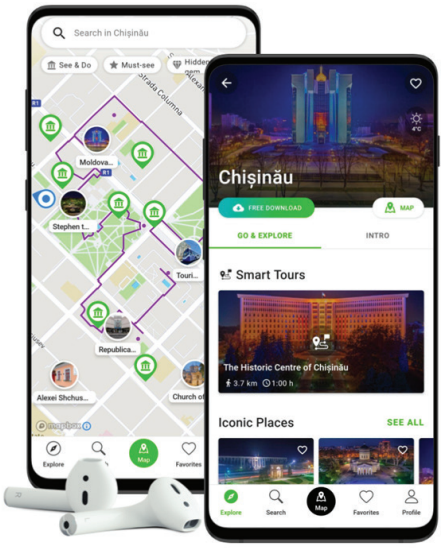

Guvernanța digitală conduce astfel la creșterea încrederii în procesele din interiorul instituțiilor publice, dar și procesele specifice care definesc relația cu cetățenii. Aceasta presupune îmbunătățirea răspunsului ca timp, costuri, efort și eficiență, în relația administrației publice cu cetățenii și stakeholderii săi. Totodată, digitalizarea guvernări locale sporește percepția cetățenilor cu privire la corectitudinea și impactul deciziilor administrației publice prin accesul la informații, iar prin asigurarea eticii informațiilor personale, administrația publică este percepută ca fiind corectă și transparentă.

Impactul cel mai mare pe care-l resimt atât angajații administrației publice locale, cât și cetățenii este, pe de-o parte, creșterea eficienței și a eficacității activităților desfășurate și, pe de altă parte, eficiența cererilor adresate autorității. Posibilitățile de a interacționa cu administrația publică prin diverse instrumente, cum ar fi pagini web, forumuri sau alte tehnologii implică cetățenii în actul administrativ. În același timp, serviciile și instrumentele Social media reprezintă un mijloc informal de comunicare cu cetățeanul, dar și un pas important pentru îmbunătățirea imaginii autorității publice locale. Costul redus al acestora, numărul tot mai mare de cetățeni care utilizează frecvent Internetul în Republica Moldova, precum și faptul că aleșii locali pot fi în contact, în timp real, cu cetățenii, sunt argumente în favoarea folosirii acestor medii de comunicare la nivelul administrației publice locale.

Așadar, procesul de transformare digitală este unul deosebit de complex, iar timpul în care această transformare trebuie să aibă loc este relativ scurt. Utilizarea instrumentelor digitale poate să transforme interacțiunea dintre cetățeni și administrația publică într-una pozitivă, constructivă. Digitalizarea eficientă a administrației publice presupune în primul rând voință și flexibilitate, atât din partea administrației, dar și din partea cetățenilor.

Exemple de bune practici

Informaţiile publice sunt acum mai accesibile pentru locuitorii satului Gaidar din Găgăuzia. Şi asta deoarece Primăria a creat pagina oficială a autorităţii publice locale: www.gaidar.md. Pagina prezintă informaţii despre localitate, deciziile locale, achiziţii publice, servicii publice prestate, şi alte date utile. Site-ul este disponibil în limbile română, rusă, engleză şi turcă şi include de asemenea o versiune pentru persoanele cu deficienţe de vedere.

Practica implementată a contribuit la dezvoltarea societăţii civile la nivel local prin intermediul comunicării publice prin crearea site-ului oficial al primăriei Gaidar. Datorită creării paginii web, administraţia publică locală a contribuit la deschiderea, transparenţa şi accesul public la informaţiile oficiale. Această practică a facilitat implicarea societăţii civile în procesul decizional la

nivel local, mobilizând populaţia pentru a se implica la rezolvarea a problemelor comunitare, sporirea gradului de participare civică şi creşterea încrederii cetăţenilor în autorităţile locale.

Pentru practica inedită implementată în satul Gaidar, autoritatea publică locală a fost apreciată cu *premiul I* la secţiunea *Guvernare transparentă pentru o administraţie publică eficientă* în cadrul ediţiei 2019-2020 a Programului Bunelor Practici.

Zilnic, locuitorii satului Vadul lui Isac din raionul Cahul află toate noutăţile care au loc în sat, dar şi la primărie datorită panourilor informative amplasate în localitate. De asemenea, toate şedinţele Consiliului Local sunt transmise live, iar pagina de Facebook a primăriei reflectă activitatea din localitate. De asemenea, toate şedinţele Consiliului Local sunt transmise live, iar pagina de Facebook a primăriei reflectă activitatea din localitate.

Pentru buna practică „Eşti informat, eşti puternic", Primăria satului Vadul lui

Isac a fost apreciată cu *premiul II* la secţiunea *Guvernare transparentă pentru o administraţie publică eficientă* în cadrul ediţiei 2019-2020 a Programului Bunelor Practici.

2 DEZVOLTARE LOCALĂ PRIN IMPLICARE COMUNITARĂ

Implicarea comunitară este un proces democratic, prin care cetățenii unei comunități acționează în interesul lor comun. Aceștia identifică probleme și soluții, apoi acționează prin implicarea actorilor sociali pentru ca acele soluții să devină realitate. Scopul implicării comunitare este de a aduce împreună oamenii dintr-o comunitate în scopul de a rezolva, prin puterea pe o dețin, o problemă din acea comunitate și acolo unde este posibil de a contribui viitorul comunității.

Implicarea comunitară începe de la atitudinea responsabilă pentru ceea ce se întâmplă în jurul tău. Aceasta n-are vârstă și nici număr fix de participanți. Un singur om poate mobiliza o întreagă comunitate în jurul unei inițiative de interes comun, iar o comunitate poate amplifica schimbările pozitive într-o societate.

Acest lucru este deja demonstrat prin exemple multiple care pot fi prezentate drept bune practici în implicarea comunitară substanțială. Tot mai des autoritățile publice locale apelează la ajutorul comunității pentru a implementa diferite proiecte mici, din diferite domenii. Practica implicării comunitare a prins în primul rând la diaspora locală în cadrul proiectului MiDL (Migrație și Dezvoltare Locală), lansat în anul 2015 în Republica Moldova. Un alt exemplu în acest sens în reprezintă proiectul de implicare civică în guvernarea locală „MĂ IMPLIC”, implementat de Skat Consulting Ltd (Skat) din Elveția în perioada

Rolul autorităților publice locale este unul foarte important în crearea unui mediu propice pentru participare cetățenească și creșterea puterii unei comunități de a contribui la schimbare. Când comunitatea se implică, localitatea se dezvoltă!

2019-2023 în Republica Moldova. Proiectul de implicare civică își propune să contribuie la dezvoltarea comunităților rurale prin asigurarea accesului echitabil la serviciile publice de calitate.

În același context, pentru dezvoltarea locală durabilă în multe localități din Republica Moldova sunt create grupuri de inițiativă. Grupurile de inițiativă sunt un grup neoficial de membri ai comunității, care se unesc și sunt de acord să lucreze împreună pentru a soluționa o problemă comună și urgentă.

Totuși, cuvântul pe buzele tuturor este azi solidaritatea, o stare de spirit pe care până mai ieri nu o bănuiam. Solidaritatea este principiul care inspiră acțiunea pentru ceilalți. Este o valoare care ne face viața mai semnificativă și este o practică care întărește comunitățile.

Solidaritatea ne-a apropiat mai mult decât orice în ultima perioada și comunitățile împreună au dovedit ca fiecare gest contează. Răspunsul multor comunități locale la tragedia umană a ucrainenilor a fost plin de empatie, solidaritate și sprijin efectiv.

Comunitățile locale au contribuit la dezvoltarea durabilă a localităților creând un sentiment de solidaritate în comunitate și aducând schimbări pozitive. Rezultatul tuturor acțiunilor de dezvoltare comunitară trebuie sa-l constituie creșterea standardului de viață pentru membrii comunității, parte a acestor procese. În acest sens, autoritățile publice locale care se vor înscrie în competiția la această secțiune pot să vină cu practici care se referă la:

1. *soluții privind stimularea activităților economice din comunitate;*
2. *activități de solidaritatea și sprijinul comunității locale și al diasporei la gestionarea crizei provocate de războiul din Ucraina;*
3. *acțiuni de dezvoltare a comunității prin grupuri de acțiune locală;*
4. *inițiative, practici sau proiecte implementate, în care implicarea cetățenilor a produs efecte pozitive și semnificative în comunitate;*
5. *modele de activism civic și mobilizare între administrația publică locală, structuri asociative și mediul de afaceri, în contextul asigurării dezvoltării durabile la nivel local;*
6. *crearea oportunităților de dezvoltare multilaterală a tinerilor și participării acestora în viața economică, socială și culturală locală;*
7. *implicarea băștinașilor migranți în identificarea și valorificarea oportunităților locale ale comunității.*

MOLDOVA PENTRU PACE
МОЛДОВА ЗА МИР

Solidaritate comunitară – comunitate puternică

Solidaritatea este principiul care inspiră acțiunea pentru ceilalți. Solidaritatea umană înseamnă că lucrăm împreună pentru binele tuturor, fiind o obligație morală atât față de cei care ne sunt apropiați, cât și față de oamenii care sunt de altă societate decât noi. **Solidaritatea comunitară este sentimentul de unitate bazat pe interese și obiective comune, împărtășit de locuitorii unei comunități, care lucrează împreună pentru bunăstarea societății și atingere unui scop comun, pentru ca schimbarea să aibă loc pentru toată lumea. Solidaritatea comunitară puternică este esențială pentru supraviețuirea noastră ca națiune și pentru a găsi soluții la provocările locale actuale.**

De la începutul războiului, practic toate comunitățile, împreună cu autoritățile publice locale, organizațiile naționale și internaționale se implică activ în oferirea ajutorului pentru refugiații din Ucraina. Mii de moldoveni din toate colțurile țării au reușit în această perioadă să se mobilizeze extrem de mult și să pună umărul pentru a ajuta cetățenii ucraineni.

Comunitățile locale și-a unit eforturile pentru a susține familiile refugiaților din

Ucraina, dând dovadă de prietenie și solidaritate față de refugiații ucraineni. Astfel, mii de persoane refugiate au fost întâmpinate și adăpostite cu multă căldură și ospitalitate de către băștinașii din sate și centrele de plasament create, au beneficiat de servicii de primă necesitate, și ajutate să se integreze în diferite activități în cadrul instituțiilor publice.

Solidaritatea face comunitățile puternice, iar Moldova devine „O țară mică cu inimă mare".

Rolul solidarității comunitare în dezvoltarea locală este semnificativă deoarece consolidează eforturile tuturor actorilor de a avea grijă de ceilalți pentru binele comun. Principiul solidarității înseamnă că toți suntem responsabili pentru bunăstarea celorlalți. În acest fel, solidaritatea face comunitățile puternice.

Migranții aduc schimbarea acasă

Migrația joacă un rol-cheie în dezvoltarea durabilă a țărilor de origine, de tranzit și de destinație, atât la nivel național, cât și la nivel local. Aceasta contribuie la construirea de conexiuni, la transformarea comunităților și la abilitarea bărbaților și femeilor din întreaga lume. Axarea pe interacțiunea dintre emigrare și dezvoltarea locală este un element central în eforturile mai ample de consolidare a dezvoltării locale. Reprezentanții diasporei joacă un rol favorizant ca agenți de dezvoltare și purtători de capital social în beneficiul comunităților lor de origine. Sprijinul diasporei

pentru dezvoltarea continuă a țării nu este ceva necunoscut pentru Moldova, aceasta având deja experienţe de a transforma emigraţia într-o forţă motrice pentru dezvoltarea locală.

În Republica Moldova, moldovenii plecaţi peste hotare susţin proiecte în satele lor de baştină – reparaţia drumurilor, reconstrucţia grădiniţelor sau iluminarea celor mai importante sectoare din sat – sunt doar câteva dintre iniţiativele dezvoltate în peste zeci de localităţi din ţară. Cu sprijinul PNUD şi al Elveţiei, Moldova a transformat emigraţia într-o forţă motrice pentru dezvoltarea locală. Astfel, membrii diasporei şi localnicii au contribuit la aproximativ 200 de iniţiative şi proiecte locale în comunităţile lor, de care au beneficiat peste 500 000 de persoane: infrastructură pietonală, management al deşeurilor, aprovizionare cu apă şi canalizare, dezvoltare socială şi culturală, servici de turism ş.a.

În perioada 2015-2022, PNUD şi Agenţia Elveţiană pentru Dezvoltare şi Cooperare (SDC) au desfăşurat proiectul „Migraţie şi dezvoltare locală”, ca parte a intervenţiei „Moldova – Valorificăm potenţialul migraţiei”, reunind autorităţi publice locale, ONG-uri/asociaţii de baştinaşi (160 de asociaţii), sectorul privat şi localnici, inclusiv migranţi născuţi în comunităţile-ţintă. Astfel, 116 localităţi din Republica Moldova şi 556 000 de persoane beneficiază de un nivel de trai mai dezvoltat şi de servicii publice locale îmbunătăţite.

Fiecare proiect de dezvoltare locală are menirea de a motiva comunitatea să se implice şi mai mult pentru a îmbunătăţi viaţa oamenilor, inclusiv întoarcerea acasă a diasporei şi deschiderea afacerilor mici în localitatea lor natală”, este de părere Dorin Toma, manager al proiectului „Migraţie şi dezvoltare locală”, PNUD Moldova.

Rezultatele obţinute de autorităţile publice locale împreună cu asociaţiile de băştinaşi şi angajamentul hotărât şi multidimensional al diasporei demonstrează că emigrarea poate aduce beneficii tangibile la nivel local pentru populaţia locală, pentru membrii diasporei şi pentru familiile lor lăsate în urmă. Parteneriatele dintre autorităţile locale şi băştinaşi au stimulat dezvoltarea socioeconomică şi implicarea mai multor părţi interesate, inclusiv îmbunătăţirea mijloacelor de trai, şi au atenuat

unele dintre disparităţile, inegalităţile şi provocările cauzate de emigrare în ţara şi în comunităţile de origine. Noile oportunităţi generatoare de venituri şi servicii locale îmbunătăţite au contribuit la o guvernare locală mai eficientă, precum şi la niveluri mai ridicate de transparenţă şi încredere, ceea ce a condus în cele din urmă la o dezvoltare locală durabilă şi favorabilă incluziunii.

Și în anul 2022, prin intermediul Programului „Diaspora Acasă Reușește DAR 1+3", a diasporei, cetățenilor reveniți, autorităților publice locale, donatorilor și altor parteneri de dezvoltare, este posibilă implementarea de proiecte în corespundere cu diferite necesități la nivel local, identificate de către autorități în comun cu cetățenii din țară și cei stabiliți peste hotare. Astfel, în prezent 41 de autorități publice locale beneficiază de finanțare nerambursabilă. Proiectele vizează reparația drumurilor și a căilor pietonale, instalarea iluminatului public, instalarea sistemelor de producere și furnizare a energiei electrice (panouri solare), construcția, extinderea și reabilitarea sistemelor de alimentare cu apă, renovarea și reabilitarea clădirilor publice, procurarea mijloacelor de transport și a echipamentului necesar pentru întreținerea mediului ambiant, amenajarea zonelor de odihnă și a terenurilor de sport. Proiectele urmează să fie implementate până la sfârșitul anului 2022, iar contribuția Guvernului pentru acestea din anul 2022 constituie 10 milioane lei.

Programul „DAR 1+3" are drept obiectiv mobilizarea potențialului uman și financiar al diasporei pentru dezvoltarea socio-economică locală a Republicii Moldova. Acesta se află la cea de-a III-a ediție, iar până acum 63 de proiecte au fost realizate cu succes în diferite localități ale țării.

Diaspora și comunitățile locale, în ajutorul ucrainenilor

Războiul din Ucraina a atras un sprijin și o solidaritate fără precedent și din partea comunităților și a diasporei din Republica Moldova. În pofida impactului pe care îl are războiul din Ucraina asupra Republicii Moldova, aceasta a dat dovadă de un sprijin extraordinar.

Deși autoritățile publice centrale și locale au răspuns rapid la nevoile imediate ale populației de refugiați, comunitățile locale s-au mobilizat pentru a oferi asistența necesară refugiaților din Ucraina. Iar o bună parte din această asistență a venit din partea diasporei, care a răspuns cu sprijin financiar și sub formă de produse esențiale. Astfel de eforturi au consolidat încrederea și coeziunea socială la nivel local și au stimulat, de asemenea, angajamentul diasporei, menținându-i pe cei din străinătate mereu co-

nectați cu locul lor de origine și implicați în viața de acasă.

La acest capitol autoritățile publice locale se pot înscrie în competiție cu una sau mai multe bune practici care au demonstrat impactul pozitiv al băștinașilor migranți în dezvoltare locală, cum ar fi: implicarea băștinașilor plecați în identificarea problemelor prioritate ale comunității; dezvoltarea infrastructurii localității cu susținerea diasporei; deschiderea afacerilor cu sprijinul diasporei, cu interes pentru comunitate etc.

Exemple de bune practici

Servicii medicale calitative pentru comunitatea din Izbişte. Cei peste trei mii de locuitori ai satului Izbişte din raionul Criuleni au trecut pragul noului Oficiu al Medicilor de Familie, deschis la 19 decembrie 2021. Clădirea se află în fosta maternitate din sat şi asigură condiţii medicale moderne datorită implicării active a băştinaşilor, a administraţiei locale, Guvernului Elveţiei prin proiectul „Migraţie şi Dezvoltare Locală", dar şi a Primăriei comunei Prahova.

Anterior, Oficiul Medicilor de Familie era amplasat într-o casă bătrânească, care se încălzea de la sobă, iar condiţiile sanitare erau asigurate de un lighean pe post de lavoar şi toaleta în curte.

În acest sens, a fost depus acest proiect de suflet pentru oamenii de acasă,

pentru a reconstrui Oficiul Medicilor de Familie şi a-l transforma într-un sediu modern cu condiţii decente de activitate şi de sănătate. Oficiul Medicilor de Familie este o instituţie demnă de numele pe care i l-au atribuit.

Pentru construcţia unui nou sediu al Oficiului Medicilor de Familie, Primăria satului Izbişte a fost apreciată cu un *premiu special* la secţiunea *Dezvoltare locală prin implicare comunitară* a Programului Bunelor Practici în anul 2021.

Locuitorii din Sireţi, raionul Străşeni au pus mână de la mână şi împreună cu autorităţile locale au reparat într-un an şapte străzi din sat. Acum au început să strângă bani şi pentru alte drumuri ce vor intra în reabilitare. Ideea construcţiei drumurilor locale cu suportul bugetului local şi al locuitorilor a fost lansată de primarul satului Sireţi încă în octombrie 2019, fapt realizat în anul 2020 după aprobarea bugetului nou. Astfel, la începutul anului 2020, când a fost aprobat bugetul şi aprobat planul de reparaţii/construcţii a drumurilor locale (700 000 lei din fondul rutier + 150 000 lei din amenajarea

teritoriului) din satul Sireţi a reuşit să construiască circa 3 km de drumuri locale (record pentru localitate) adăugând la această iniţiativă şi Fondul rutier de stat pentru anul 2020 (1,2 milioane lei – resurse valorificate de Administraţia de Stat a Drumurilor).

Astfel, s-au construit nouă străzi din varianta asfalt/beton cu lungimea lineară de aproximativ trei km unde contribuţia primăriei a constituit circa 850 000 lei, iar a locuitorilor a constituit peste un milion de lei.

Buna practică de implicare comunitară din satul Sireţi a fost apreciată cu *premiul I* la secţiunea *Dezvoltare locală prin implicare comunitară* a Programului Bunelor Practici în anul 2021.

„Oraşul tău se schimbă pentru tine. Împreună cu tine”. În perioada 21 – 23 noiembrie 2020, în cadrul programului „EU4Moldova: Regiuni cheie” în municipiul Ungheni a fost desfăşurat hackathonul urban „Oraşul tău se schimbă pentru tine. Împreună cu tine”. Activitatea a avut drept scop încurajarea implicării cetăţenilor în procesul decizional şi participarea la transformarea urbană a oraşului Ungheni. La hackathon au participat 11 echipe formate din specialişti în arhitectură, urbanism, IT, soluţii SMART care au creat, timp de trei zile, soluţii de modernizare a regiunii centru a municipiului Ungheni.

Participanţii au fost ghidaţi de mentori experimentaţi din domeniile antreprenoriat, tehnologii informaţionale, arhitectură şi urbanism, ecologie şi sustenabilitate. În cadrul activităţii au fost prezentate soluţii diverse precum: mobilier urban inteligent, QR coduri de prezentare a monumentelor istorice, sisteme integrate de colectare şi reciclare a plasticului, coridoare verzi cu iluminare smart, sisteme digitale de alerte, amenajare zonă pietonală, sistem smart de evidenţă a locurilor de parcare, platforme online de transparenţă decizională şi interacţiune cu cetăţenii etc.

Toate ideile au fost transmise grupurilor locale de modernizare a centrului municipiului Ungheni pentru a fi examinate şi incluse ulterior în Planul de urbanism al oraşului.

Pentru hackantonul urban, Primăria municipiului Ungheni a fost apreciată cu *premiul I* la secţiunea *Dezvoltare locală prin implicare comunitară* la competiţia bunelor practici 2019-2020.

3 TRADIȚII AUTENTICE ACASĂ

Originalitatea fiecărui popor se caracterizează prin potențialul lui de a crea, de a da viață unor obiecte, găsindu-și expresia în cultura materială și spirituală. Iar tradițiile, obiceiurile și folclorul sunt comori inestimabile, care definesc un popor, făcându-l unic, statornic și nemuritor. Iar localitățile din Republica Moldova reprezintă importante centre ale moștenirii culturale (păstrarea tradițiilor, a obiceiurilor, arta meșteșugurilor, ansambluri de biserici, situri arheologice, centre istorice etc.) și adăpostesc o bogată cultură tradițională, o arhitectură diversă și un mod de viață bazat pe valori tradiționale.

Neamul moldovenesc este bogat în tradițiile pe care le posedă. Tradițiile moldovenești reprezintă zestrea noastră valorică, lăsată de strămoșii noștri spre a fi transmisă din generație în generație. Cu ajutorul lor devenim deosebiți și unici. Moldovenii poartă un respect pentru tradiții, artă populară și meșteșugărit. Zestrea cea mai de preț o reprezintă moștenirea culturală lăsată de generațiile anterioare.

O comunitate locală conștientă de identitatea ei, de propriile valori are mai multe motive să se responsabilizeze, și poate că aceasta ar fi lecția la care fiecare comunitate locală ar trebui să se gândească.

Obiceiurile și tradițiile din Moldova sunt unele dintre cele mai autentice și cele mai frumoase din lume. În universul rural se păstrează valorile, datinile si meșteșugurile moștenite de la străbuni, astfel ca pe ulițele satelor vei descoperi o lume fascinantă, plină de semnificații și povești. Pitorescul peisajelor, arta populară, spectacolul sărbătorilor și modul de viața al moldovenilor te cuceresc fără doar și poate, dându-ți deseori impresia că timpul s-a oprit în loc.

Satele din țara noastră propun și o serie de atracții gastronomice, prilej cu care vizitatorii se pot delecta cu bucate, muzică, dansuri tradiționale sau expoziții de meșteșuguri. Moldovenii respectă tradițiile strămoșești. Drept dovadă sunt numeroasele festivaluri folclorice, care au loc anual în țara noastră. Participanții la astfel de evenimente, printre care și numeroși străini, au ocazia de a cunoaste obiceiurile populare, dar și a gusta din bucatele tradiționale. Festivalurile gastronomice atrag din ce în ce mai mulți turiști animați de curiozitatea descoperirii de noi mâncăruri, tradiții, locuri și oameni. Iar Republica Moldova este

una dintre țările cu o ofertă extrem de bogată pe acest segment.

Festivalurile sunt evenimente foarte populare, care, în dependență de tematica lor, pot atrage un public foarte larg, iar cel mai important este că, pe lângă localnici, la festivaluri participă mulți turiști. Un festival poate avea drept fundament orice temă în conformitate cu publicul pe care organizatorii doresc să-l atragă, însă, cu certitudine, acest tip de evenimente aduc anumite contribuții pentru localitatea în care se desfășoară. În țara noastră au loc anual peste 50 de festivaluri, atât internaționale, cât și naționale și locale.

Sectorul cultural descentralizat din Republica Moldova cuprinde 1 228 de case și cămine de cultură, 1 383 de biblioteci, 117 muzee, 4 000 de formații artistice de amatori, circa 800 de elemente de patrimoniu cultural imaterial, peste 10 000 de monumente de patrimoniu cultural imobil și 500 000 de obiecte de patrimoniu cultural mobil.

Sursa: Strategia de dezvoltare a culturii „Cultura 2020".

Sprijinirea conservării, protejării și tezaurizării patrimoniului local și a tradițiilor este extrem de importantă pentru dezvoltarea economică a zonelor rurale. Serviciile agroturistice, meșteșugăritul și activitățile tradiționale pot fi o modalitate de promovare și creștere a atractivității turistice a localităților rurale din Republica Moldova, aducând beneficii economice pentru populația locală. În acest context, comunitățile din țară au datoria de a conștientiza importanța valorii patrimoniului local existent, ca potențial ce trebuie valorificat în beneficiul generațiilor actuale și viitoare.

Turism rural, șansa comunităților locale de a ieși din anonimat

Mulțumită condițiilor favorabile de care dispune și pitorescului locurilor, datorită patrimoniului cultural și religios existent, tradițiilor populare, obiceiurilor, specificului bucătăriei locale și regionale, localitățile din Republica Moldova deține un potențial turistic ridicat de a desfășura activități de turism rural. Turismul rural reprezintă o formă motivațională de turism care se desfășoară în mediul rural, orientată spre utilizarea resurselor turistice locale, cunoașterea obiceiurilor și tradițiilor locale, gospodăriilor țărănești etc.

Turismul rural poate aduce beneficii importante comunității rurale și băștinașilor. Pentru zonele rurale de destinație, turismul reprezintă în primul rând un mijloc de ridicare a nivelului de trai și de creștere a calității vieții

locuitorilor, respectiv, de creştere a deschiderii acestora pentru oaspeţi. Astfel, se valorifică potenţialul local prin utilizarea produselor agricole, tradiţiilor etnoculturale ale satului vizitat, se amplifică dezvoltarea artei populare, ansamblurilor artistice şi a meşteşugurilor. Totodată, sunt create locuri de muncă pentru populaţia locală şi se încurajează afacerile locale pentru satisfacerea consumului de ospitalitate.

Valorificarea şi dezvoltarea potenţialului turistic existent, precum şi concentrarea pe consolidarea procesului de planificare şi programare a sectorului turism la nivel regional şi local, sporeşte atractivitatea regiunilor Republicii Moldova, crează oprtunităţi şi creştere economică regională. Iar investiţiile în turism permit localităţilor să folosească privilegiile potenţialului lor turistic pentru a-şi îmbunătăţi avantajele competitive.

Traseele turistice care te aduc acasă

Traseele şi clusterele turistice constituie un instrument util turistului în călătoriile sale, unde este reprezentat teritoriul cu destinaţiile şi obiectivele atractive din zonă. **Traseele turistice reprezintă şi un mijloc minunat de promovare a destinaţiilor turistice de la nivelul regiunilor Moldovei.**

Dezvoltarea unei infrastructuri de turism adecvate, crearea unor trasee turistice naţionale şi internaţionale, promovarea activă a obiectivelor turistice din zonă, atrag numeroşi turişti din ţară şi din străinătate, care, la rândul lor, contribuie la dezvoltarea economică şi socială a comunităţilor locale. Atracţiile turistice locale aduc localnicilor venituri suplimentare, creează locuri de muncă şi dezvoltă infrastructura în mediul rural, dar reprezintă şi o motivaţie pentru oameni să rămână sau să revină acasă.

În acest sens, devine necesară susţinerea autorităţilor locale în depăşirea diverselor obstacole înfruntate de comunitate pentru crearea unui mediu adecvat de dezvoltare a turismului, valorificarea patrimoniului deţinut de comunitate, îmbunătăţirea accesului spre atracţii, promovarea imaginii pozitive a localităţilor clusterului, antrenarea populaţiei în acţiuni diverse de sporire a percepţiei ospitalităţii gazdelor etc. Un element important în dezvoltarea clusterelor este stabilirea unei cooperări cu autorităţile din localităţile componente ale destinaţiei turistice rurale, parteneri care, prin resursele lor financiare şi expertiză pot contribui la susţinerea activităţii gospodăriilor agroturistice şi furnizorilor de servicii turistice conexe locale (meşteşugărit, restaurante tradiţionale, transport local etc.).

În cadrul acestei secţiuni, **orice autoritate publică locală se poate înscrie în competiţie cu una sau mai multe bune practici de valorificare a tradiţiilor locale autentice în toate formele acestora şi a educaţiei prin patrimoniu cultural.** Acestea includ traseele turistice, centre şi pensiuni turistice, evenimente culturale, festivaluri, activităţi de utilizare eficientă a patrimoniului cultural şi de dezvoltare a obiectivelor turistice cu identitate proprie.

Exemple de bune practici

În vacanță la Budești. Satul Budești din municipiul Chișinău a devenit un punct atractiv pe harta turistică a Republicii Moldova. În acest scop, în localitate a fost creat traseul turistic al localității „În vacanță la Budești". Aici poți descoperi Muzeul satului, să faci hipism sau poți afla cum se produce berea. Despre toate acestea, dar și alte obiective turistice locale găsești detalii la Centrul informațional turistic din sat, iar spre destinațiile atractive vei fi ghidat de indicatoarele turistice și panourile cu harta turistică a localității.

Traseul turistic din satul Budești include în total 32 de obiective turistice și comunitare, inclusiv școala primară și Liceul Teoretic Budești, fabrica de conserve, fabrica de bere „Keller Holz",

cafeneaua „Diamond", fierăria, oloinița, sera de flori și altele. Toate acestea, construite cu mâinile sătenilor și neapărat cu suportul primăriei, prinimplementarea, pe parcursul anilor, a numeroaselor proiecte din fonduri europene.

Traseul turistic „În vacanță la Budești" a fost apreciat cu *premiul I* la competiția celor mai bune practici în anul 2021, la secțiunea *Tradiții autentice acasă*.

La Băşcuţele din Ţîra. Vechi de sute de ani, mici, dar și călduroase. Este vorba despre bordeiele din comuna Ghindești, raionul Florești, numite de localnici „băști". Adevărate bijuterii făcute din piatră, aceste bordeie au fost moștenite încă de la strămoși și reprezintă căminul și refugiul locuitorilor. Iar pentru a pune în lumină valoarea acestor așezări, în satul Țîra din cadrul comunei, la 25 mai 2019, s-a desfășurat festivalul unic destinat băşcuţelor – „La Băşcuţele din Ţîra".

Invitații festivalului au făcut excursii prin satul parcă conservat în timp, cu oale pe acoperișuri și garduri con-

struite din piatră, au putut vizita liber gospodăriile sătenilor și intra în băşcuţe – cartea de vizită a localității. Băștinașii, oameni deosebit de ospitalieri, și-au întâmpinat oaspeții cu vin și bucate tradiționale, în special, cu preparatul local – învârtită cu brânză.

Iar pe malul Răutului, toată lumea prezentă la festival a gustat pe săturate din ospățul oferit de organizatori: sarmale delicioase și friptură cu mămăligă și brânză de oi.

Festivalul „La Băşcuţele din Ţîra” din comuna Ghindeşti a fost apreciat cu *premiul II* la secţiunea *Tradiţii autentice acasă,* în cadrul ediţiei 2019-2020 a Programului Bunelor Practici.

Clacă de altă dată la Selemet. Au modelat chirpici din lut și paie. Locuitorii satului Selemet, raionul Cimișlia s-au adunat la o clacă tradițională ca pe vremuri. Aceștia au aranjat un scenariu teatralizat cu elemente tradiționale rupte din trecut a întregului proces de modelare a chirpicilor din lut și paie, puși în forme de lemn și uscați la soare după tradiția veche. Evenimentul a fost organizat la finele Zilelor Diasporei în august 2020.

În cadrul Zilelor Diasporei Selemet în august 2020 cu genericul „Păstrăm legătura cu trecutul” s-a organizat o clacă tradițională ca pe vremuri fiind o practică de valorificare și dezvoltare a principiului tradițional. Prin unitate dezvoltăm localitatea, prin unitate contribuim cu participare consolidată

la activități publice, cât și la valorificarea spiritului de ajutor reciproc între oameni. În acest context, Primăria satului Selemet în comun cu Asociația Obștească „Baștina” a organizat o clacă tradițională cu toate elementele de organizare autentice localității la o roată de ceamur, având drept scop: mobilizarea cetățenilor în acțiuni de dezvoltare locală, dezvoltarea spiritului civic, consolidarea comunității la fapte bune și prezentarea acestor tradiții vechi în cadrul proiectului „Revitalizarea „Traseului Valul lui Traian” și a tradițiilor din regiunea de Sud prin diversificarea ofertei turistice locale” ca atracție turistică locală.

Pentru promovarea tradițiilor autentice în localitate, Primăria satului Selemet a fost apreciată cu *premiul I* la secțiunea *Tradiții autentice acasă,* în cadrul ediției 2019 – 2020 a Programului Bunelor Practici.

Lectura – poarta de acces către cultură și educație la Mănoilești. În centrul satului Mănoilești din raionul Ungheni întâlnim o poartă inedită de acces către cultura din sat. Este vorba de o bibliotecă în aer liber, unde locuitorii au posibilitatea să citească o carte în aer liber, să ia cartea acasă, dar și să doneze cărți din biblioteca proprie.

Deși în satul Mănoilești activează o bibliotecă publică care are un fond de peste 10 mii de cărți din diverse domenii, cu un număr de circa 312 cititori, nu toți doritorii de a citi au posibilitatea să meargă la bibliotecă în timpul orelor de lucru din vaste motive. Există oameni care preferă mirosul de iarbă verde în detrimentul mirosului specific unei biblioteci, de aceea un grup de tineri din satul Mănoilești, care sunt de părere că atunci când cărțile devin accesibile direct din stradă, acestea sunt mai aproape de cititori, au venit cu inițiativa de a amenaja o bibliotecă în spațiu liber, o bibliotecă cu soare, ploaie și miros de vară, o bibliotecă de unde se pot împrumuta și dona cărți, fără orar, fără abonamente.

Astfel, a fost amenajat un spațiu cu suprafața de 1 720 m², împrejmuit cu gard din cherestea, unde a fost instalată o bibliotecă în aer liber cu suprafața de 20 m² cu masă și două scaune, care conține rafturi pentru cărți și care oferă posibilitatea copiilor să răsfoiască și să citească povești cu zâne și eroi, cu poezii și ghicitori, iar celor mari, cărți de divertisment și practice.

Pentru biblioteca în aer liber, Primăria comunei Mănoilești a fost apreciată cu *premiul III* la secțiunea *Tradiții autentice acasă,* în cadrul ediției 2019 – 2020 a Programului Bunelor Practici.

4 INFRASTRUCTURĂ COMUNITARĂ PENTRU REVITALIZARE SOCIALĂ

Imaginea fiecărui comunități este determinată, în mod direct, de calitatea serviciilor publice prestate de către administrația publică locală. Prestarea unor servicii publice eficace, moderne și eficiente, care să apropie administrația de cetățean, reprezintă una dintre prioritățile incluse în calendarul procesului de integrare europeană, dar și scopul principal al procesului de reformă a administrației publice locale, administrație care să răspundă cerințelor societății democratice.

Serviciile publice se află în centrul strategiilor pentru dezvoltarea locală și regională. Prin urmare, serviciile publice inovatoare sunt fundamentul pentru competitivitate, pe baza investițiilor în educație, în sănătate în siguranța cetățeanului și o bună infrastructură în transporturi, comunicații și mediu curat. Inovarea și creativitatea în sectorul public au devenit o necesitate, inovarea fiind vitală pentru îmbunătățirea performanțelor și eficienței sectorului public și pentru furnizarea unor servicii publice de calitate, care să dea încredere cetățenilor și să crească gradul de transparență administrativ. Astfel, autoritățile administrației publice locale trebuie să fie responsabile de asigurarea și buna funcționare a serviciilor publice locale. Autoritățile trebuie să asculte și să analizeze problemele cu care se confruntă cetățenii și să elaboreze soluții eficiente în prestarea serviciilor.

În același timp, revitalizarea urbană (ce include și componenta socială) reprezintă, în primul rând, un proces. Un proces complex de eliminare dintr-o stare de criză a zonelor administrativ-teritoriale degradate, prin

Știați că...

...**492 de proiecte din localitățile Republicii Moldova vor fi finanțate din Fondul național privind dezvoltarea regională și locală, în perioada 2022-2023**. Din numărul total al proiectelor, 152 sunt destinate construcției, extinderii, reabilitării sau modernizării sistemelor de alimentare cu apă, de epurare a apei și de canalizare; 120 de proiecte vizează construcția, renovarea/reabilitarea clădirilor publice, inclusiv prin măsuri de îmbunătățire a eficienței energetice; 71 de proiecte – construcția, reconstrucția edificiilor sportive, centre de îngrijire pentru copii, persoane în etate și persoane cu nevoi speciale; 43 de proiecte – instalarea iluminatului public.

acţiuni integrate teritorial, desfăşurate de către administraţiile publice locale, şi prin parteneriate eficiente în baza unui Program de revitalizare. Accentul este pus pe „zonele degradate" ale unei municipalităţi, care necesită intervenţie imediată, dar care au potenţial deosebit. Conceptul de revitalizare urbană presupune realizarea unui set de acţiuni coordonate de administraţia publică a unui oraş, conform unui Program de revitalizare, care se elaborează şi se implementează cu implicarea activă a cetăţenilor şi a altor părţi interesate. Scopul principal urmărit prin acţiunile de revitalizare urbană constă în îmbunătăţirea climatului social în anumite zone urbane identificate transparent şi obiectiv, şi în consecinţă şi a întregii localităţi.

revitalizare urbană
în Moldova

Ideea principală a revitalizării urbane constă în transformarea pozitivă a acelor părţi ale municipalităţilor care sunt în criză şi au nevoie de schimbări – sociale, arhitecturale şi economice. Fiind bazată pe abordarea „de jos – în sus" abordează nevoia de o mai bună implicare a comunităţii şi o mai bună utilizare a spaţiilor publice, se referă inclusiv la infrastructură şi implică mecanisme de inovare. Oportunitatea introducerii revitalizării urbane ca un instrument sistemic în Republica Moldova a fost condiţionată de prevederile Legii nr. 239 din 2016 pentru aprobarea Strategiei Naţionale de Dezvoltare Regională 2016-2020, care presupunea o nouă viziune operaţional-funcţională, menită să abordeze oraşele în cadrul politicii de dezvoltare regională.

Activităţile privind serviciile publice de interes local au o importantă dimensiune socială şi un rol esenţial în consolidarea dezvoltării durabile a localităţilor şi îmbunătăţire a condiţiilor de viaţă. Principalele obiective de modernizare a infrastructurii publice de utilităţi şi a serviciilor publice se referă la reabilitarea şi modernizarea drumurilor locale, modernizarea sistemelor de aprovizionare cu apă şi de canalizare adaptate la schimbări climatice, iniţiative de eficienţă energetică, managementul deşeurilor, dar şi amenajarea spaţiilor publice pentru îmbunătăţirea calităţii vieţii cetăţenilor. Iniţiativele din acest domeniu pot fi diferite, iar succesul implementării acestora contribuie la asigurarea durabilităţii proceselor de revitalizare socială.

În acest context, bunele practici în domeniul infrastructurii comunitare se vor referi la:

1. *amenajarea spaţiului public, a teritoriului şi a spaţiilor de agrement;*
2. *modernizarea căilor de acces şi a infrastructurii locale;*
3. *acţiuni şi tehnologii moderne de eficientizare a energiei;*
4. *modernizarea reţelei de alimentare şi distribuţie a apei potabile şi canalizare;*
5. *crearea şi modernizarea serviciilor educaţionale, economice, social-culturale şi sportive;*
6. *facilitarea accesului persoanelor din grupurile vulnerabile la serviciile publice incluzive.*

Infrastructură comunitară dezvoltată pentru servicii publice accesibile

Dezvoltarea economică și socială durabilă a spațiului rural este indispensabil legată de îmbunătățirea infrastructurii existente și a serviciilor de bază. Autoritățile publice trebuie să poată concura efectiv în atragerea de investiții, asigurând totodată și furnizarea unor unor soluții publice integrate, eficiente și prietenoase comunității.

În acest sens, pe lângă utilitățile esențiale care trebuie să le asigure fiecare autoritate pentru confortul cetățenilor (apă, canalizare, iluminat public etc.), infrastructura drumurilor, amenajarea stațiilor de transport public și a căilor pietonale este o bază importantă pentru dezvoltarea oricărei societăți, deoarece determină ameliorarea disparităților existente între regiuni. Mai mult ca oricând, cetățenii oricărei localități au nevoie să se deplaseze repede, confortabil și sigur. Construcția și renovarea unor noi tronsoane de drumuri, dar și a trotuarelor accesibile contribuie la crearea unei comunități durabile, sprijinirea dezvoltării mediului de afaceri în regiune și crearea locurilor de muncă, precum îmbunătățirea infrastructurii de acces prin asigurarea unei infrastructuri de transport.

Prin implicarea în proiecte de modernizare și reabilitare a căilor pietonale și trotuarelor, autoritățile publice sprijină îmbunătățirea vieții locuitorilor, dezvoltarea

economică regională și locală, înlesnind totodată, legătura dintre zonele urbane și cele rurale. O abordare integrată la nivel social ar produce așadar, schimbări esențiale în localitățile din țara noastră.

Cu suportul USAID Moldova și al primăriilor partenere, prin programul „Comunitate mea", în 2021 au fost atinse următoarele obiective de infrastructură comunitară:

- 23 de proiecte de infrastructură implementate, cu 93 mii beneficiari;
- 106 km de rețele de iluminat public instalate în nouă localități;
- 9 km de trotuare moderne în patru localități;
- 1 167 de copii au acces la școli și grădinițe renovate;
- 945 m de rețele de canalizare instalate;
- 5 km de rețele de apă instalate;
- 4 km de drumuri locale reparate.

Dezvoltarea managementului de asigurare cu apă potabilă și canalizare

Un factor important în succesul revitalizării comunităților locale sunt proiectele de dezvoltare a infrastructurii de aprovizionare cu apă și canalizare. Și asta deoarece cel puțin o jumătate din infrastructura existentă a serviciilor de apă și canalizare are nevoie de reparații sau reabilitare semnificativă. Există probleme atât privind accesul la infrastructură, cât și privind calitatea și siguranța serviciilor prestate, în special, în regiunile rurale.

Asigurarea accesului populației la apă potabilă de bună calitate este vitală și trebuie să constituie o prioritate națională. Totodată, serviciile publice de alimentare cu apă și sanitație au un rol decisiv pentru îmbunătățirea calității vieții tuturor cetățenilor și pentru evitarea excluderii sociale și izolării. În acest sens, autoritățile regionale și locale ar trebui să elaboreze strategii și politici locale privind alimentarea cu apă și canalizare a regiunilor și localităților; să identifice resurse pentru modernizarea sistemului de aprovizionare cu apă și canalizare; să monitorizeze constant calitatea apei și totodată să verifice și să elimine uzura infrastructurii rețelelor de aprovizionare cu apă și a stațiilor de tratare a apei.

Datele Biroului Național de Statistică arată că, în anul 2021, acces la sistemele publice de alimentare cu apă potabilă au avut doar 60% din localitățile țării, și doar 8,7% au avut acces la sistemele publice de canalizare. În orașele din Moldova, doar 80% din populație are acces la apă centralizată și doar 63% la servicii de canalizare. În sate, accesul la servicii este mult mai mic, de 50% și, respectiv, 40%. Deși, localitățile au sisteme centralizate de aprovizionare cu apă potabilă, doar 50 la sută se află în stare tehnică satisfăcătoare, restul necesită reparații capitale sau reconstruire.

În același timp, potrivit Agenției Naționale pentru Sănătate Publică în localitățile rurale din Republica Moldova, circa 60% din apeductele din sursele subterane și peste 80% din fântâni nu au apă care să corespundă normelor sanitare după componența chimică.

Eficiența energetică – prioritate pentru orice localitate

Eficiența energetică este pentru Republica Molova una dintre soluțiile la problema securității energetice, a mediului și a economiei, fiind astăzi o preocuparea esențială nu doar pentru primari, dar și pentru toți cetățenii.

În absența resurselor energetice proprii și în condițiile dependenței tot mai mari de importurile resurselor energetice, **eficiența energetică și valorificarea surselor de energie regenerabile în Republica Moldova constituie o prioritate**

strategică. Astfel, energia regenerabilă şi eficienţa energetică sunt printre principalele obiective ale Strategiei energetice a Republicii Moldova până în 2030 care vor contribui atât la securitatea aprovizionării cu energie, cât şi la durabilitatea mediului înconjurător şi la combaterea schimbărilor climaterice.

În acelaşi timp, investiţiile în energia curată şi sustenabilă aduc bunăstare şi locuri de muncă, precum şi abordează problemele sociale şi de mediu în perioada de recuperare post pandemie. Eficienţa energetică, în special şi eficientizarea energetică a instituţiilor publice contribuie la un impact economic pozitiv.

Astăzi, primăriile din Republica Moldova se aliniază tendinţelor europene şi mondiale privind energia durabilă şi clima, fiind parte la cea mai mare iniţiativă europeană, extinsă la nivel mondial, care întruneşte oraşele care şi-au setat obiective locale privind clima şi energia – „Convenţia Primarilor privind Clima şi Energia". Aderarea la Convenţie reprezintă un angajament puternic şi, în multe cazuri, marchează un început nou, pe termen lung, în dezvoltarea durabilă a localităţii.

În Republica Moldova, 63 de oraşe şi sate, cu peste 800 000 de locuitori, sunt semnatare ale Convenţiei Primarilor pentru Climă şi Energie şi contribuie la reducerea emisiilor de CO_2 la nivel de guvernare locală. Semnatarii s-au angajat să reducă emisiile de CO_2 cu cel puţin 30% până în 2030 şi să adopte o abordare integrată în ceea ce priveşte atenuarea efectelor schimbărilor climatice şi adaptarea la acestea.

Autoritățile publice locale din Moldova consumă 8,6% din consumul total de energie pe țară. Prin urmare, acestea vor demonstra un rol exemplar în promovarea eficienței energetice și surselor de energie regenerabilă, comunicând în mod eficient cetățenilor și companiilor, după caz, rolul exemplar și acțiunile sectorului public în acest sens.

(*Sursa:* Programul național pentru eficiența energetică 2011–2020).

Iar în contextul situației complicate din sistemul electroenergetic este important ca autoritățile publice locale să realizeze următoarele măsuri:

- reducerea la minim a încălziri încăperilor administrative prin utilizarea energiei electrice;

- utilizarea rațională a iluminarea încăperilor administrative în orele de program, care presupun folosirea iluminării artificiale;
- deconectarea completă a calculatoarele sau a altor instalații, la încheierea programului;
- limitarea la un nivel minim iluminarea străzilor și a parcurilor;
- optarea pentru deconectarea totală a iluminării decorative a clădirilor, monumentelor, dar și a panourilor publicitare.

Exemple de bune practici

Cu suportul Uniunii Europene, Liceul Teoretic „Constantin Spătaru" din orașul Leova cu peste 650 de elevi și profesori s-a transformat în una din cele mai moderne instituții de învățământ din țară. Liceul este asigurat în totalitate cu energie alternativă – cazangeria funcționează pe bază de biomasă, iar becurile tradiționale au fost înlocuite cu cele de tip LED. Clădirea Liceului Teoretic „Constantin Spătaru" din orașul Leova este eficientizată energetic în cadrul proiectului investițional in valoare de peste 2,6 mln. de euro, implementat de Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Sud și Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei

(GIZ), cu suportul Uniunii Europene. Ca urmare a investiției, instituția de învățământ arăta ca nouă și servește drept model pentru toate liceele din țară.

Pentru această bună practică, Primăria orașului Leova a fost apreciată cu *premiul I* la secțiunea *Eficiența energetică – prioritate pentru orice localitate,* în cadrul Programului Bunelor Practici 2019-2020.

Satul Feşteliţa – primul sat inteligent energetic din ţară. Descoperă primul sat inteligent energetic din Republica Moldova – satul Feşteliţa din raionul Ştefan Vodă. Cei peste trei mii de locuitori ai satului beneficiază de un sistem de iluminat stradal inteligent, un parc cu 1 000 de panouri fotovoltaice, peste 60 000 de arbori energetici plantaţi, panouri solare la grădiniţă pentru încălzirea apei, patru cazangerii pe bază de biomasă şi trei sisteme fotovoltaice la grădiniţă, gimnaziu, casa de cultură şi primăria satului. Drept rezultat, economiile financiare anuale sunt de 1 milion de lei lei, iar emisiile de CO2 au fost reduse cu 52% mai puţin comparativ decât în anul 2011.

Aşadar, aproximativ 3 000 de locuitori ai satului Feşteliţa beneficiază de noul sistem de iluminat public inteligent, gestionat de la distanţă şi dotat cu 566 corpuri LED de 40W fiecare, montate pe circa 20 km de străzi.

Un alt rezultat palpabil în cadrul proiectului este montarea a patru cazangerii pe bază de biomasă şi a unui sistem de colectoare solare la grădiniţa de copii, gimnaziu, casa de cultură şi primăria satului. Astfel instituţiile publice

locale sunt asigurate, pe o perioadă lungă de timp, cu agent termic prietenos mediului, accesibil, produs din resurse regenerabile locale. Biomasa necesară pentru buna funcţionare a cazangeriilor este crescută pe plantaţia de 5 ha proprie de plop energetic. Beneficiarii acestei tipologii de subproiect constituie întreaga comunitate: angajaţii şi beneficiarii instituţiilor publice, elevii şi copiii de vârstă preşcolară. O altă realizare inovativă a proiectului este crearea şi dotarea cu echipament IT a Centrului Educaţional de Instruire ECO din cadrul grădiniţei de copii „Voinicel". De asemenea, în localitate a fost construit un parc fotovoltaic cu puterea de 300 kW, care include 1 000 de panouri fotovoltaice.

Prin această practică au fost realizate mai multe proiecte cu impact de eficienţă energetică pentru toate clădirile publice, precum şi construite reţele de iluminat public şi un parc fotovoltaic cu capacitatea de 312 KW.

Pentru crearea Centrului de excelenţă pentru eficienţă energetică, Primăria satului Feşteliţa a obţinut *premiul I* la secţiunea *Eficienţa energetică – prioritate pentru orice localitate,* în cadrul Programului Bunelor Practici 2019-2020.

Evaluarea celor mai bune practici locale

Autoritatea publică locală participantă la competiția celor mai bune practici trebuie să *demonstreze excelență în una din cele patru secțiuni ale competiției*, prin caracterul inovativ al bunei practici și să *fie motivată de a transmite experiența* de realizare a bunei practici altor autorități publice locale. În acest sens, evaluarea celor mai bune practici include două etape: etapa preliminară și etapa de selecție finală (realizată după desfășurarea vizitelor de documentare în teritoriu).

Etapa preliminară constă în selectarea aplicațiilor eligibile din cele înscrise în competiția propriu-zisă. La această etapă membrii Grupului Coordonator evaluează formularele de participare recepționate pe baza grilei preliminare de evaluare, care include următoarele criterii generale:

1. Buna practică a fost premiată la edițiile anterioare ale competiției (Da/Nu).
2. Ideea de proiect nu au fost încă implementată în altă comunitate din Republica Moldova (Da/Nu).
3. Buna practică aflată în implementare nu a obținut rezultate până în momentul înscrierii în competiție (Da/Nu).
4. Buna practică propusă nu se încadrează în spiritul și valorile promovate de competiție (nu este inovativă, nu este relevantă la momentul actual, este identică alteia și/ sau are o calitate îndoielnică) (Da/Nu).

Prin introducerea acestor criterii, se vizează identificarea acelor bune practici ce aduc plus-valoare, sunt într-adevăr inovative și au potențial de replicare. Iar neîndeplinirea unuia sau mai multor criterii preliminare duce la eliminarea aplicației din competiție!

Evaluarea unei bune practici este rezultatul analizei riguroase și obiective; astfel că evaluatorii pot solicita clarificări din partea aplicantului, pentru a se asigura de corectitudinea deciziilor adoptate. Din acest motiv, pentru **etapa de selecție finală** se iau în considerare următoarele criterii de evaluare:

- **INIȚIATIVĂ:** practica de succes a fost inițiată de autoritatea publică locală și/sau alți actori comunitari.
- **INOVAȚIE:** practica locală conduce la modernizarea serviciilor publice, aduce abordări noi, aplicații inovatoare și idei creative.

- **EFICIENȚĂ:** buna practică prezintă clar rezultatele așteptate în raport cu resursele investite. Indicatorii de eficiență utilizați pun în balanță rezultatele obținute cu resursele care au fost mobilizate pentru activitate.
- **RELEVANȚĂ:** buna practică contribuie efectiv la realizarea obiectivelor comunității locale, iar planul de implementare propus se adresează corect problemelor identificate de actorii comunitari și autoritatea publică locală.
- **PARTICIPARE:** a fost asigurată o interacțiune puternică a factorilor de decizie politică cu cetățenii și societatea civilă; create parteneriate locale.
- **GESTIONAREA EFICIENTĂ A RESURSELOR:** utilizarea responsabilă a resurselor interne (umane, financiare sau materiale) și/sau diversificarea celor din exterior.
- **IMPACT:** efectul de ansamblu al beneficiilor aduse de buna practică asupra unui număr mai mare de persoane decât principalii beneficiari dintr-o anumită instituție/comunitate/regiune etc.
- **DURABILITATE:** practica locală tinde a fi sustenabilă pentru generațiile viitoare ca beneficiile produse în urma aplicării acestei practici să fie de lungă durată pe o perioadă semnificativă de timp și să crească în importanță.

Criteriile descrise sunt incluse în grila de evaluare completată de fiecare dintre cei 10 membri ai Grupului Coordonator al Programului Bunelor Practici. Scorul maxim ce poate fi acordat pentru fiecare caz de bună practică este de 120 de puncte.

Selectarea celor mai bune practici locale

Ținând cont de criteriile preliminare de evaluare, Grupul Coordonator al Programului Bunelor Practici va pregăti o listă cu cele mai bune aplicații, urmând ca pentru decizia finală să efectueze vizite de evaluare în teren și să le evalueze în baza criteriilor finale de selecție. Vizitele se vor desfășura în **toamna anului 2022** și vor necesita prezența a cel puțin două persoane implicate în implementarea bunelor practici pentru discuțiile cu experții evaluatori.

După ce vor fi vizitate, aceste autorități publice locale vor fi invitate să prezinte bunele lor practici în cadrul unei prezentări publice**.** În urma acestor prezentări și a vizitelor anterioare, membrii Grupului Coordonator vor selecta autoritățile publice locale cărora le va fi acordat Statutul *„**Autoritatea cu cea mai bună practică**”* în domeniul în care a fost implementată practica. Celelalte autorități locale li se vor acorda certificate de apreciere a experiențelor lor de succes.

Toate autoritățile publice locale participante la concurs vor fi anunțate cu privire la rezultatul competiției până la **30 septembrie 2022** și vor fi invitate să participe la Ceremonia Națională de Premiere.

Modalitatea de aplicare

Autoritățile publice locale din Republica Moldova sunt invitate să depună formularul(ele) de participare la **competiția celor mai bune practici pentru secțiunile tematice expuse în prezentul prospect**, în care consideră că au performanțe și care se potrivesc criteriilor programului.

Pentru a participa la concurs, **practica locală trebuie să fie implementată în perioada iunie 2020 – iunie 2022.**

Practicile depuse și premiate de către autoritățile publice locale la edițiile precedente ale Programului Bunelor Practici și ideile de proiecte care nu au fost încă implementate NU sunt eligibile pentru a participa la ediția curentă a programului.

Autoritățile publice locale pot înscrie în competiție maxim patru (4) cazuri de bună practică implementate, dar nu mai mult de două (2) aplicații în cadrul aceleiași secțiuni tematice. Astfel, pentru fiecare practică trebuie completate și expediate formulare de participare separate. Sunt acceptate și bune practici aflate în implementare care au obținut rezultate până în momentul înscrierii în competiție.

Perioada de înscriere în competiție este 21 iunie – 15 august 2022, înscrierea efectuându-se prin completarea formularului disponibil pe website-ul http://viitorul.org, secțiunea **APLICĂ la BUNELE PRACTICI**. Formularul de participare poate fi solicitat și transmis prin poștă (str. Iacob Hâncu 10/1, Chișinău, MD-2005), fax sau e-mail (programul.bunelepractici@gmail.com) pe adresa IDIS „Viitorul" nu mai târziu de **15 august 2022.**

Organizatorul nu are dreptul de a interveni/modifica/adăuga în ceea ce privește conținutul formularului transmis de competitori!

De ce trebuie să aplicați la Programul Bunelor Practici?

Autoritățile publice locale participante la competiția celor mai bune practici beneficiază de următoarele avantaje:

- recunoașterea realizărilor locale la nivel național;
- posibilitatea de a obține reacții și recomandări referitoare la realizările înregistrate;
- premierea succeselor prin recunoaștere și oferirea de statut oficial;
- schimb de experiență cu alte autorități publice locale din Republica Moldova și de peste hotarele ei.

Toate autoritățile publice locale care vor participa la program vor primi certificate de participare, iar exemplele lor de practici vor fi făcute publice în *Antologia bunelor practici ale autorităților publice locale, ediția 2022* și în documentarul *„Împreună pentru performanțe în guvernarea locală”.*

Cât timp trăim, învățăm. Programul Bunelor Practici reprezintă o lecție foarte bună pentru administrația publică locală.

Gheorghe FALCĂ
primarul comunei Ghindești,
raionul Florești

În toată istoria sa, Programul Bunelor Practici ale autorităților publice locale rămâne cea mai țintită ocazie pentru revederi cu primari de cinci stele.

Nicolae TUDOREANU
primarul satului Fețelița,
raionul Ștefan Vodă

În rezultatul programului vor fi identificate cele mai reușite modele de bune practici care merită a fi cunoscute la nivel național și internațional. Prin urmare, premierea autorităților publice locale cu cele mai bune practici are drept scop, în primul rând, să recunoască și să susțină munca lor și să contribuie la împărtășirea informației despre bunele lor practici cu celelalte autorități locale, cetățeni și factori interesați.

Ceremonia națională de premiere

Autoritățile publice locale cu statutul celei mai bune practici vor fi premiate în cadrul Ceremoniei Naționale de Premiere. Evenimentul reprezintă o oportunitate pentru toate autoritățile publice locale de a comunica publicului larg realizările lor de succes și de a asigura durabilitatea acestor inițiative prin schimbul de cunoștințe, abilități și experiențe.

„Toți primarii din Moldova trebuie să fie apreciați, deoarece, cu surse mici, ne străduim să îmbunătățim calitatea vieții oamenilor. Aceasta este misiunea noastră pentru cetățeni și pentru oameni. Tinerii din satul meu sunt succesorii succesului în administrația locală, de aceea am cea mai mare încredere în viitorul comunității. Mulțumesc partenerilor care au fost mereu deschiși spre colaborare și ne-au oferit șansa de a promova localitățile și de a implementa proiecte pentru oameni".

Nina COSTIUC,
primarul satului Budești, mun. Chișinău

Ceremonia Națională de Premiere va avea loc **la finele anului 2022**.

Diseminarea bunelor practici

Autoritățile publice locale nominalizate în urma evaluării vor planifica și realiza activități de diseminare. Ele pot alege una sau mai multe din exemplele de mai jos pentru a realiza diseminarea.

„Ziua ușilor deschise"

Activitățile de învățare cuprinse în planul de diseminare al bunelor practici pot începe cu o zi a ușilor deschise, pentru a facilita modalități rapide de a împărtăși bune practici cu actorii care sunt interesați de acestea. O astfel de zi deschisă aduce și oportunitatea anunțării planurilor viitoare de diseminare și șansa de a primi feedback din partea actorilor interesați.

Ziua ușilor deschise este o bună oportunitate de networking și de inițiere de noi legături cu actori interesați de acest domeniu, legături care se pot concretiza ulterior în proiecte și colaborări.

Vizite de studiu, în contextul cărora specialiștii din cadrul autorității locale pot lua contact în mod direct cu problemele cu care alte autorități se confruntă pentru a discuta cum poate propria experiență să ajute la rezolvarea problemelor locale și la ajustarea unor soluții durabile.

Ateliere de lucru reprezintă o modalitate interactivă de a disemina istoriile de succes. Facilitatorii și participanții pot interacționa și discuta în mod deschis. Atelierele sunt concepute pentru a permite anumitor probleme, tehnici și mesaje cheie de a fi prezentate și imediat discutate.

La rândul său, Antologia bunelor practici va fi diseminată către autoritățile locale prin promovarea în cadrul platformelor de cooperare a administrației publice locale; promovarea în cadrul evenimentelor organizate pe teme similare; publicarea antologiei pe site-ul autorităților publice; diseminarea publicației către autoritățile administrației publice locale și alte părți interesate.

Specificul acestor activități va depinde și de interesul din partea altor autorități publice locale de a primi informații și instruire în domeniile la care se referă bunele practici, dar și de capacitățile autorităților publice locale care dețin statutul celei mai bune practici. Pentru a beneficia de susținere și cunoștințe în diseminarea bunelor practici, autoritățile locale premiate cu statutul celei mai bune practici vor fi invitate să participe la un program de instruire care îi va ajuta să înțeleagă modalitatea cu care au atins nivelul celei mai bune practici locale; să acționeze în calitate de instructori și să pregătească activitățile de instruire și de informare.

Antologia practicilor de succes (2017–2021)

O antologie a bunelor practici ale autorităților publice locale din Republica Moldova (ediția 2021)

În ediție:

- *Guvernare transparentă pentru o administrație publică eficientă*
- *Dezvoltare locală prin implicare comunitară*
- *Eficiența energetică – prioritate pentru orice localitate*
- *Tradiții autentice acasă*

O antologie a bunelor practici ale autorităților publice locale din Republica Moldova (ediția 2019)

În ediție:

- *Transparența face diferența!*
- *Implicare locală pentru revitalizare urbană*
- *Patrimoniu cultural și tradiții autentice acasă*
- *Comunități inteligente prin servicii publice eficiente*

O antologie a bunelor practici ale autorităților publice locale din Republica Moldova (ediția 2018)

În ediție:

- *Cetățenie activă pentru o bună guvernare transparentă*
- *Dezvoltare locală prin implicare comunitară*
- *Patrimoniul cultural – istoric, cartea de vizită a localității tale*
- *Servicii publice de calitate, mai aproape de cetățeni*

O antologie a bunelor practici ale autorităților publice locale din Republica Moldova (ediția 2017)

În ediție:

- *Transparența guvernării locale - premisă pentru creșterea încrederii cetățenilor în administrație*
- *Dezvoltare locală prin implicare comunitară*
- *Moștenirea cultural – istorică, resursă pentru revitalizarea comunității*
- *Servicii publice de calitate în sprijinul cetățenilor*

Cuprins

Ce este Programul Bunelor Practici? 2
Obiectivele Programului Bunelor Practici 4
Cele 12 principii de bună guvernanţă ale Consiliului Europei 5
Echipa Programului Bunelor Practici 9
Secţiunile de aplicare 10
1. Guvernare transparentă pentru o administraţie publică eficientă 10
2. Dezvoltare locală prin implicare comunitară 16
3. Eficienţa energetică – prioritate pentru orice localitate 23
4. Tradiţii autentice acasă 29
Evaluarea celor mai bune practici locale 36
Selectarea celor mai bune practici locale 37
Modalitatea de aplicare 38
De ce trebuie să aplicaţi la Programul Bunelor Practici? 39
Ceremonia naţională de premiere 40
Diseminarea bunelor practici 40
Antologia practicilor de succes (2017–2021) 42

Toate antologiile bunelor practici ale autorităţilor publice locale din Republica Moldova le găsiţi la rubrica „Bibliotecă” de pe pagina web IDIS „Viitorul”: www.viitorul.org

Pentru a participa la Programul Bunelor Practici din Republica Moldova vă rugăm să expediaţi formularul de participare completat pe adresa:

Adresa poştală:
Chişinău, MD-2005
Str. Iacob Hâncu 10/1
IDIS „Viitorul”
Tel: (+373 22) 22 18 44
Fax: (+373 22) 24 57 14

Formularul de Participare poate fi descărcat pe http://viitorul.org/ro/content/aplica-la-bunele-practici şi transmis completat pe adresa: programul.bunelepractici@gmail.com cu menţiunea „Programul Bunelor Practici”

Urmăreşte-ne pe facebook

Alătură-te comunităţii Programului Bunelor Practici pe Facebook: @PBPMoldova

Împreună pentru performanțe în guvernarea locală 2020–2022

Programul bunelor practici
ale Autorităților Publice Locale din Moldova